

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 18

Засновано у 2015 році

Рівне – 2023

УДК 37 : 005.591.61 -66
ББК 74.200

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 18. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2023. 328 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габлітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогії Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Вихрущ А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Павелків К. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Pobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

SirojC Zdzislaw (Сіроїц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.
Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.
Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 11 від 26 жовтня 2023 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Сухомлинська О. Василь Сухомлинський про захисне виховання: сьогоднішні рефлексії.....	6
Богущ А. Захисна педагогіка Василя Сухомлинського у партнерській взаємодії батьків і педагогів.....	15
Петренко О., Пустовіт Г., Олексюк О., Поліщук І. Моральне виховання неповнолітніх засуджених у процесі трудової діяльності в умовах виправної установи.....	24
Безкоровайна О., Ткачук А. Сучасні аспекти формування громадянської солідарності у майбутніх вчителів іноземної мови в умовах міжкультурного інформаційного простору.....	35
Білавич Г., Гудовсек О. Освіта та моральне виховання дорослих в Україні у вимірі пенітенціарної педагогіки європейських країн.....	45
Блават О. Сучасне інклюзивне фізичне виховання: інновації та можливості.....	56
Журба К. Цифровізація військово-патріотичного виховання української молоді в умовах війни.....	66
Koliada N. Family-type children's home as an alternative form of childhood social protection.....	76
Кочубей Т. Соціальний аспект дитинства у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.....	86
Mykhalechuk N., Ivashkevych E., Gron L., Kvasnetska N. Challenges of online studying: the theory and the practice.....	96
Мушкета Р., Кіндрат В., Кіндрат П., Гоголь Т. Wartości i cele edukacji do rekreacji fizycznej. Współczesne podstawowe czynniki rozwoju rekreacji ruchowej.....	107
Пелех Ю., Антончик Є. Нормативне відображення звернення до аксіологічного підходу у контексті модернізації вищої педагогічної освіти України у XXI столітті.....	119
Розман І., Петрова А. Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій бібліотечної та архівної справи.....	129
Потапчук Т., Пукас І., Каньоса Н. Співпраця педагога з батьками у змісті полікультурного виховання дітей.....	137
Стадник В. Актуальність інноватики в освітньому процесі фізичного виховання: виклики воєнного стану.....	145
Баліка Л., Петренко С., Петренко І. Неформальна та інформальна освіта: нові способи формування компетентностей фахівця в сучасних умовах.....	155
Баранюк І. Художньо-педагогічні твори Василя Сухомлинського як виховний засіб в початковій школі: методичний аспект.....	163

Боса В., Петренко С. Зміст та сутність концепта «інформація» в контексті інформологічного підходу та використання інформаційних технологій у підготовці філологів.....	174
Кашуба А., Ковальський В., Панчук А., Панчук І. Компетентність учителя фізичної культури в контексті вимог Нової української школи	186
Козир М., Козік О., Петренко К., Холявінська С. Абетка моральних цінностей: погляд на сучасну людину в умовах війни.....	197
刘婷婷 (Tingting Liu), 甦 (Su Xiao). Дух педагога В. Сухомлинського: особливості, формування та роздуми.....	212
Остапчук М. Цілісна система науково-дослідницької роботи викладача ЗВО і учня як спосіб підготовки талановитої молоді (на прикладі Малої академії наук України).....	218
Стельмашук Ж. Формування соціальної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами волонтерської діяльності.....	231
朋 腾(Teng Peng), 甦 (Su Xiao). Серце віддаю дітям – погляд В. Сухомлинського на вчителів та його сучасне значення.....	239
Ціпан Т. Ресурсні можливості навчальної дисципліни «Педагогіка партнерства у шкільно-сімейному вихованні» у формуванні професійної компетентності майбутніх магістрів початкової освіти.....	247
Шліхта Г. Змістовне наповнення структурних елементів ціннісно-деонтологічних компетенцій майбутніх фахівців з інформаційних технологій.....	259
Доробки молодих науковців	
Лебзіна К. Розвиток фізичних якостей молодших школярів засобами рухливих ігор.....	275
Махиня С., Прус Г., Ярмак О. В. Сухомлинський – учитель: особлива місія педагога в кризових ситуаціях.....	286
Пелех В. Концептуальний аналіз сучасних підходів до розуміння ціннісно-смыслові саморегуляції особистості.....	294
Філоненко Р. Відображення ідей В. О. Сухомлинського в концепції Нової української школи.....	304
Шульгач М. Освітня і наукова діяльність кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету: ретроспективний аналіз.....	312

Пелех Владислав

аспірант Інституту педагогіки

Національної академії педагогічних наук України,

м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0004-4049-4567

e-mail: vladislavpeleh@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. В статті зазначено, що ціннісно-сміслова саморегуляція безпосередньо дотична до наповненості часом. Вона існує у плині часу, який виступає парадигмою відношення окремих елементів чи компонент ціннісно-сміслової саморегуляції до цілого, що підтверджує їхній певний взаємозв'язок. У такій проєкції ціннісно-сміслової саморегуляції варто розглядати в системно життєвому вимірі як співвідношення цілого та його елементів. Тоді феномен ціннісно-сміслової саморегуляції не тільки є передумовою розвитку аксіоцентризму, а й вказує на ще одне важливе психолого-педагогічне поняття – ціннісно-сміслову сферу особистості.

Доведено, що осягнення своєрідності, неповторності й унікальності феномену ціннісно-сміслової саморегуляції уможливають такі категорії зі сфер педагогіки та психології, як: «значення», «цінність», «мета», «розвиток», «ідеал». Комплексною категорією в такому сенсі постає «значення», що характеризує співвідношення окремих елементів ціннісно-сміслової саморегуляції й цілого, яке певною мірою позначається на розвитку ціннісно-сміслової сфери особистості. Категорію «значення» у педагогічній царині розкривають, звертаючись до понять: формоутворення; значущість компонент ціннісно-сміслової саморегуляції; цінність (як аксіоможливості).

Ключові слова: ціннісно-сміслова саморегуляція, аксіоцентризм, ціннісно-сміслова сфера особистості, аксіоможливості.

Постановка проблеми. Ціннісно-сміслова саморегуляція – доволі складний феномен, який, попри свою новизну для наукової царини, уже знайшов належне відображення у філософській парадигмі. Поняття ціннісно-сміслової саморегуляції ґрунтовно проаналізовано в зарубіжній літературі (Autism Speaks, 2012), зокрема в контексті таких наукових явищ, як описова психологія, педагогіка життєдіяльності та, звісно, аксіопедагогіка. За А. Bandura (1991), ціннісно-сміслова саморегуляція базується лише на суб'єкт-суб'єктній взаємодії, взаємозв'язку та інтеракції особистостей; хоча завжди визначена просторовими і часовими межами, локалізована у просторово-часовій організації процесів, властивих індивідам. Окрім того, ціннісно-сміслова саморегуляція безпосередньо пов'язана з наповненістю часом. Вона існує у плині часу, як у парадигмі співвідношення окремих елементів чи

компонент ціннісно-сислової саморегуляції й цілого, увиразнюючи їхній певний взаємозв'язок. Зважаючи на це, у системно життєвому вимірі ціннісно-сислової саморегуляції варто розглядати як співвідношення цілого та його елементів. Оскільки в такому сенсі феномен ціннісно-сислової саморегуляції не тільки є передумовою розвитку аксіоцентризму, а й вказує на таке важливе психолого-педагогічне поняття, як ціннісно-сислова сфера особистості, що уможливило адекватне розуміння ціннісно-сислової саморегуляції людини.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Феномен ціннісно-сислової саморегуляції в його своєрідності, неповторності й унікальності передбачає досягнення за допомогою таких категорій зі сфери педагогіки і психології, як: «значення», «цінність», «мета», «розвиток», «ідеал». Статус комплексної категорії при цьому має «значення», що характеризує співвідношення окремих елементів ціннісно-сислової саморегуляції й цілого, яке значною мірою позначається на розвитковій ціннісно-сислової сфери особистості. Розкриттю категорії «значення» у педагогічній царині сприяє звернення до понять: формування (як загальна властивість життя); значущість (визначеність значення окремих елементів (компонент ціннісно-сислової саморегуляції) для цілого, що виникло на основі взаємозв'язків активності та діяльності (особистості); цінність (як аксіоможливості, спрямовані, насамперед, у майбутнє).

Передусім з'ясуємо, що детермінує взаємозв'язок окремих елементів ціннісно-сислової саморегуляції як єдиного цілого? Так, переживання – це категорія, що позначає єдність, гармонійність ціннісно-сислової саморегуляції, окремі моменти якої тісно дотичні між собою з огляду на загальне значення чи ціннісно-сисловий фрейм. Підхід учених (Baumeister & Vohs, 2007) до розуміння й опису життя за допомогою категорії ціннісно-сислової саморегуляції видається досить цікавим, хоч і не позбавленим внутрішньої суперечності. Заслуговує на неабияку увагу й ідея цілісного та системно-структурного аналізу життя, що великою мірою визначає феномен ціннісно-сислової саморегуляції. Зі свого боку, останній намагається сам по собі впорядкувати категорії та поняття, що описують особливості становлення ціннісно-сислової сфери особистості, її аксіопсихіки тощо. Названі категорії потребують, на нашу думку, ґрунтовного системного та діалектичного осмислення – особливо категорія «значення» в її співвідношенні з іншими компонентами ціннісно-сислової саморегуляції. Прикметно, що категорія ціннісно-сислової саморегуляції залишається неналежно проаналізованою в науковій царині з погляду її структури та компонентного аналізу.

Тому **метою пропонованої статті** буде описати сучасні наукові підходи до трактування сутності феномену ціннісно-сислової саморегуляції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, *першим підходом* до витлумачення природи феномену ціннісно-сислової саморегуляції є **аксіоцентрований**. Те, що ідеї аксіоцентризму в розумінні життя є досить продуктивними для визначення феномену ціннісно-сислової саморегуляції, підтверджують роботи сучасних українських учених (Пелех, 2009). Ідея Ю. Пелеха про те, що розуміння особистістю загальнолюдських цінностей і творення на цій основі нових ціннісно-сислових орієнтирів окреслюють

сутність аксіопсихіки індивіда та його психічного розвитку, знайшла продовження в типології форм життєвої активності (теоретична, економічна, соціальна, релігійна, політична, естетична) (Baumeister, 2014). Ці форми, своєю чергою, фасилітують становлення ціннісно-сислової саморегуляції. Однак у перелічених доробках ціннісно-сисловою саморегуляцію розглянуто не в усіх належних ракурсах. Ідеться про фокусування зазвичай лише на одному аспекті – життєвій активності індивіда, зокрема професійній. Дехто із зарубіжних учених (Brown, Miller & Lawendowski, 1999) окреслює зміст ціннісно-сислової саморегуляції досить вузько, пов'язуючи його з окремими виявами активності індивіда, як-от пізнавальною активністю чи досягненням життєвих цілей. Це означає, що справжня інтенція та структура ціннісно-сислової саморегуляції залишається без ґрунтового аналізу. Окремі автори (Carchedi, 2013) формулюють положення про багатокомпонентну структуру ціннісно-сислової саморегуляції, яка, відтак, увиразнює ціннісно-сисловою сутність власне життя. Таке бачення припускає дослідження структури становлення аксіопсихіки особистості не просто як форм душевного існування, спроектованих на активність індивіда, а як їхньої належності до реальності, в якій набуває експлікації ціннісно-сислової саморегуляції. Вищезгадані науковці стверджують, що розвиток ціннісно-сислової саморегуляції детермінує парадигма й структури ціннісно-сислової сфери особистості, й взаємозв'язку її індивідуальних якостей і зовнішньої активності в зовнішньому світі загалом. Людина самотужки, хоч і у взаємодії з іншими, витворює своє життя, тоді як ціннісно-сисловою саморегуляцію визначає ще й історія (ідеться і про світову історію, і про історію становлення індивідуального життєвого шляху людини та її культури). Відтак очевидно, що парадигмально структура ціннісно-сислової саморегуляції кожної конкретної особистості залежить від передумов її буття в усьому світі.

З огляду на вищевикладене ціннісно-сисловою саморегуляція постає певним унікальним феноменом, який досить чітко формує підхід до розуміння меж у житті, а також зумовлений обмеженістю буття індивіда, заданістю просторових і часових перспектив. У такому сенсі досить цікавою видається інтерпретація вчених (Di Fabio & Kenny, 2016) щодо закінченості, обмеженості існування ціннісно-сислової саморегуляції як буття в соціальному світі, де знаходиться конкретна людина (на що, своєю чергою, впливають як соціальні та культурні процеси, так і специфіка професійної діяльності особистості). Це дає змогу передбачити, що ціннісно-сисловою саморегуляція менеджера буде відрізнятися від ціннісно-сислової саморегуляції музиканта, танцівника чи будівельника, бо вплив на ціннісно-сисловою саморегуляцію менеджера буде забезпечувати вплив специфіки його управлінської діяльності. Останнє ж не притаманно більшості професій, за умови, втім, що певна особа не обіймає керівної посади. Додамо, що особливості професійної діяльності менеджера проаналізуємо в наступних наших публікаціях, адже від них буде залежатиме структура їхньої ціннісно-сислової саморегуляції.

Зупинимось на сформульованій і обґрунтованій ученими (Connelly, 2012) продуктивній ідеї про базову тенденцію людини, що набуває експлікації в її прагненні до переваги. Автори ідеї доводять, що ціннісно-сисловою

саморегуляція визначатиметься такими категоріями, як: життєвий план, життєва перспектива, стиль життя. За А. Сунсіс (2018), поняття «стиль життя» відображає досить унікальне поєднання особливостей, способів поведінки та звичок, які, за умови комплексного представлення, формують неповторну, унікальну картину існування особистості. Стиль життя може характеризувати орієнтацію людини в зовнішньому світі. У межах стильового підходу до життя (а також послуговуючись поняттями «стиль життя» та «тип людини» як синонімічними) Канчеч (Сунсіс, 2018) запропонував класифікувати людей за певними типами. Цікаво, що класифікацію вибудовано за принципом двомірної складної схеми, де один вимір представлений «соціальним інтересом», а інший – «ступенем активності особистості». Він справедливо констатує, що ціннісно-смілова саморегуляція залежить від соціального інтересу, який, своєю чергою, зумовлений почуттям емпатії до довколишніх. Відтак, ціннісно-смілова саморегуляція набуватиме вияву у співпраці з іншими та відбуватиметься найімовірніше задля загального успіху, аніж з метою досягнення особистих вигод. У теорії Канчеч (Сунсіс, 2018) соціальний інтерес постає базовим критерієм соціальної зрілості. Поняття «міра активності» збігається за значенням із такими поняттями, як «збудження» чи «високий і завищений рівень життєвої енергії». Вчений вважає, що кожна людина володіє енергетичним потенціалом, завдяки якому в той чи той спосіб розв'язує свої життєві проблеми. Інтерпретуючи поняття «ступінь активності», А. Канчеч (Сунсіс, 2018) наголошує на розумінні значущості ціннісно-смілової саморегуляції. Зазначає, що використовувати поняття мають досить багато спільного, що розкриває не лише залежність ціннісно-смілової саморегуляції від базових понять (уже проаналізованих у цій статті), а й їхню фундаментальну важливість для розв'язання певної проблеми.

Якщо ж повернутися до теорії типології людей (їхніх стилів життя) та розвитку ціннісно-смілової саморегуляції з огляду на ці стилі, то у працях зарубіжних авторів (Razza, Bergen-Cico & Raymond, 2013) названо три типи настанов, які супроводжують стилі життя. Ідеться про: управління, отримання (досягнення) та уникнення. Настанови, для кожної з яких властиве недостатнє вираження соціального інтересу, різняться за рівнем активності в ході життєдіяльності. Найбільший рівень ціннісно-смілової саморегуляції притаманний соціально-корисному типу людей. У них діагностують досить високий соціальний інтерес і високий рівень активності (це, зазвичай, – керівник, що звик брати від життя все можливе, й уникати ситуацій, які не сприяють розвиткові ціннісно-смілової саморегуляції).

Наступний *підхід* до визначення сутності ціннісно-смілової регуляції – *екзистенційний*. Феномен ціннісно-смілової саморегуляції був предметом вивчення й у парадигмі екзистенційної психології. Представники названої царини оперували у своїх роботах насамперед ідеями онтології буття (Mayer & Salovey, 1997). У полеміці щодо розвитку ціннісно-смілової саморегуляції екзистенційна психологія відкидає принцип причинно-наслідкових зв'язків і постулює принцип тісного зв'язку структурних компонент в існуванні особистості. Мета екзистенційної психології, як простежуємо у працях нижчезазначених науковців, полягає в тому, щоб виявити причинно-

наслідкову структуру ціннісно-сислової саморегуляції. Визначити таку структуру дає змогу лише встановлення причин активності особистості, а також наслідків її діяльності, що окреслюють розвиток ціннісно-сислової саморегуляції як нелінійного, ззовні детермінованого процесу. Розвиток ціннісно-сислової саморегуляції пов'язаний із розумінням людиною подій і контексту, що фасилітував виникнення перших. Орієнтація ж особистості на цілісне осмислення та розуміння сутності людського існування набуває вияву у фундаментальному понятті екзистенційної психології – «буття індивіда в цілому світі». Весь процес розвитку ціннісно-сислової саморегуляції базується саме на цьому понятті. Світ людського існування, своєю чергою, охоплює три простори: 1) біологічне, або фізичне оточення, тобто «ландшафт»; 2) «людське середовище»; 3) «саму людину, включаючи тіло» (Бех та ін., 2019). Кожен із просторів існування особистості вчені потрактовують як той чи той тип або вид обмежень, які накладають свій відбиток на формування ціннісно-сислової саморегуляції.

На цій філософській основі викристалізували свої погляди інші представники екзистенційної психології (Skowron, Holmes & Sabatelli, 2003). Втім, вони обстоювали позицію, що сенс життя визначатиме процес розвитку ціннісно-сислової саморегуляції як такий, що залежатиме від граничного заснування життя чи граничного існування людства. Вчені витлумачують процес ціннісно-сислової саморегуляції як цілісність, що її не можна зрозуміти поза історичним тимчасовим контекстом і що від початку, за своєю чіткою зумовленістю соціокультурною природою, вирізняється спрямованістю на опанування життєвих цінностей і смислів. Зрозуміло, що соціум і культура детермінують цінності та смисли, які фасилітують розвиток ціннісно-сислової саморегуляції особистості.

Когорта науковців (Smith-Donald, Raver, Hayes & Richardson, 2007) розглядає процес розвитку ціннісно-сислової саморегуляції як вроджене прагнення особистості до «самоздійснення» чи «самоствердження», що підтверджує її прагнення до реалізації «самої себе», тобто до самореалізації. Ціннісно-сислова саморегуляція поставатиме результатом життєвого шляху тоді, коли цінності та цілі, до яких прагнула людина, чи то усвідомлено, а чи неусвідомлено, набуватимуть повноцінної, адекватної реалізації. Ціннісно-сислової саморегуляції, як справедливо констатують вказані автори, може бути досягнуто шляхом забезпечення цілеспрямованості життя завдяки творчості, співтворінню. Тож ціннісно-сислова саморегуляція фігурує у візіях дослідників і як результат і як процес, що в різні вікові періоди може зазнавати різної експлікації: як позитивне, досить гарне самопочуття (0– 1,5 роки); як переживання завершення дитинства (12–18 років); як самореалізація (15(30)–45(50) років); як самозавершеність (65(70)–80(85) років). Повнота й ступінь розвитку ціннісно-сислової саморегуляції залежатиме від здатності людини ставити цілі, найбільш відповідні її внутрішній сутності. Що зрозуміліше для людини її покликання чи життєва перспектива, то чіткіше вираження матиме самовизначення і вірогіднішими будуть процеси самоздійснення та ціннісно-сислової саморегуляції. Окремі науковці (Thrive Place, 2013) вважають, що становлення цільових структур є пріоритетним в

індивідуальному розвитку для формування ціннісно-сислової сфери особистості. Це дає змогу зрозуміти основні закономірності розвитку ціннісно-сислової саморегуляції шляхом вивчення перспективних життєвих цілей. Цілями, здебільшого, постають умови збереження психічного здоров'я особистості. Набуття перспективних, значущих для індивіда цілей життя призводить до інтеграції особистості в соціум і зумовлює процес її ціннісно-сислової саморегуляції. Так, для обґрунтування концепції самоздійснення шляхом самовизначення дослідники, як-от Зіммерман (Zimmerman, 2002), активно послуговуються теорією відкритих освітніх систем. Такі вчені наполягають на ідеї про властиву живим системам тенденцію до актуалізації напруження, потрібного для активного подолання негативних умов довколишнього середовища, залагодження конфліктних ситуацій і усунення передумов когнітивного дисонансу, які заважають розвитку ціннісно-сислової саморегуляції особистості.

Ще один перспективний підхід до визначення ціннісно-сислової саморегуляції – це підхід, що актуалізує індивідуальну спрямованість особистості. Названий *життєтворчим*, він ставить за мету розкрити індивідуальні особливості життя людини на ґрунті висвітлення характеристик реального світу. Індивідуальне, чи особисте життя, що триває в динаміці у період від початку до завершення фізичної та розумової активності, є життєвим шляхом особистості. Після вивчення широкого спектра біографій представників різних соціальних класів і груп – бізнесменів, робітників, фермерів, інтелігентів, військових та ін. – учені, зокрема Вільямс (Williams, 2023), згенерували ідеї про багатофазність життєвого шляху людини. Поняття «фаза» співвідносне зі зміною напрямку розвитку, неперервністю індивідуального становлення, тож його використання дає змогу виокремлювати багато різних граней, або аспектів, життя, за якими доцільно стежити в динаміці. Так, перший аспект життя, що стосується хіба об'єктивної його логіки, П. Вільямс подає як послідовність зовнішніх подій; другий – як зміну переживань, цінностей, смислів, еволюцію внутрішнього світу людини, індивідуальну логіку її внутрішніх подій; третій – як результати творчої діяльності особистості.

Концепція колективу дослідників (Wagner, Altman, Boswell, Kelley & Heatherton, 2013) про п'ять фаз життєвого циклу людини передбачає визначення фаз шляхом накладання індивідуальних шляхів життєвого розвитку за багатьма вимірами життя (всього їх знайдено понад 100) в соціальній, професійній і сімейній сферах. За ідеєю згаданої концепції у своєму змісті фази життя відображають сформовану цілісну основу розвитку цільової структури особистості – ціннісно-сислової саморегуляції. Перша фаза (вік до 16–20 років) характеризується відсутністю в індивіда власної сім'ї та професійної діяльності; друга фаза (від 16–20 до 25–30 років) – його спробами реалізуватися в різних видах діяльності, зокрема професійній, а також знайомством із представниками протилежної статі під час пошуку супутника життя (дружини, чоловіка); третя фаза (від 25–30 до 45–50 років) – знайденням покликання чи навіть професійного заняття, створенням сім'ї. Людина віку від 45–50 до 65–70 років, тобто в четвертій фазі, завершує професійну діяльність,

у її сім'ї виховуються і дорослішають діти. Ця життєва фаза прикметна можливістю настання так званого «важкого» періоду душевної кризи. Під час п'ятої фази (від 65–70 років і до смерті) більшість людей похилого віку залишає професійну діяльність, нерідко замінюючи її хобі.

Описаний підхід вирізняється акцентом на доволі значній стійкості індивідуального способу життя. Попри це, у біографії кожної людини виникають моменти суттєвих, особистісно значущих змін. Ці моменти отримали назву «біографічні події» та для окремих учених (Verzeletti, Zammuner, Galli, Agnoli & Duregger, 2016) стали одиницею аналізу життя. Їх поділяють на зовнішньо- і внутрішньозумовлені, хоча вони нерідко досить важко піддаються співвіднесенню. Проблема синтезу зовнішніх і внутрішніх подій у житті людини залишається досить актуальною й до сьогодні. І річ тут не тільки в концептуальному підході до розуміння життя. В основному висновку, зробленому науковцями, йдеться про те, що життя кожної людини є не випадковим, а закономірним; воно підлягає не лише опису, а й поясненню, обґрунтуванню, провідне місце в якому набуває саме ціннісно-сміслова саморегуляція.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Аналізований процес ціннісно-сміслової саморегуляції – це початок особистісного розвитку людини, її ціннісно-сміслової сфери, становлення аксіопсихіки. Позаяк саме останнє варто потрактувати як перспективну мету сформованості особистості, наступні публікації присвятимо представленню структури ціннісно-сміслової саморегуляції особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бех, В. та ін. (2019). *Особистість у вирі планетарного світу: монографія*. Кн. 1 / Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за наук. ред. В. П. Бежа; редкол.: В. П. Бех (голова), Ю. В. Бех (заст. голови) [та ін.]. Київ: Інтерсервіс, 620 с.
- Пелех, Ю. (2009). *Ціннісно-смісловий концепт професійної підготовки майбутнього педагога* / за ред. М. Б. Євтуха. Рівне: Тетіс, 400 с.
- Autism Speaks (2012). *What are the positive strategies for supporting behavior improvement?* URL: http://www.autismspeaks.org/sites/default/files/section_5.pdf.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. Vol. 50. pp. 248–287.
- Baumeister, R. (2014). Self-regulation, ego depletion, and inhibition. *Neuropsychologia*. Vol. 65. PP. 313–319. doi:10.1016/j.neuropsychologia.2014.08.012
- Baumeister, R. F. & Vohs, K. D. (2007). Self-regulation, ego depletion, and motivation. *Social and Personality Psychology Compass*. Vol. 1. PP. 115–128.
- Brown, J. M., Miller, W. R. & Lawendowski, L. A. (1999). The Self-Regulation Questionnaire. In L. VandeCreek & T.L. Jackson (Eds.). *Innovations in clinical practice: A source book*. Vol. 17. PP. 281–289. Sarasota, FL, US: Professional Resource Press.

Carchedi, S. (2013). *Curriculum for teaching emotional self-regulation. School Social Work Net*. URL: <https://www.schoolsocialwork.net/curriculum-for-teaching-emotional-self-regulation/>

Connelly, M. (2012). *Self regulation. Change Management Coach*. URL: <https://www.change-management-coach.com/self-regulation.html>

Cuncic, A. (2018). *How to practice self-regulation. Very Well Mind*. URL: <https://www.verywellmind.com/how-you-can-practice-self-regulation-4163536>

Di Fabio, A. & Kenny, M. E. (2016). Promoting well-being. *The contribution of emotional intelligence. Frontiers in Psychology. Vol. 7. PP. 75–98.*

Mayer, J. D. & Salovey, P. (1997). What is motional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.). *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. New-York, US: Basic Books. PP. 3–31.

Razza, R. A., Bergen-Cico, D. & Raymond, K. (2013). Enhancing preschoolers' self-regulation via mindful yoga. *Journal of Child and Family Studies. Vol. 24. PP. 372–385.*

Skowron, E. A., Holmes, S. E. & Sabatelli, R. M. (2003). Deconstructing differentiation: Self regulation, interdependent relating, and well-being in adulthood. *Contemporary Family Therapy. Vol. 25. PP. 111–129.*

Smith-Donald, R., Raver, C. C., Hayes, T. & Richardson, B. (2007). Preliminary construct and concurrent validity of the Preschool Self-Regulation Assessment (PSRA) for field-based research. *Early Childhood Research Quarterly. Vol. 22. PP. 173–187.*

Thrive Place. (2013). What is self regulation and how to help a child to learn self regulation. *Day2Day Parenting*. URL: <http://day2dayparenting.com/help-child-learn-self-regulation/>

Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice. Vol. 41. PP. 64–70.*

Verzeletti, C., Zammuner, V. L., Galli, C., Agnoli, S. & Duregger, C. (2016). Emotion regulation strategies and psychosocial well-being in adolescence. *Cogent Psychology. Vol. 3. PP. 156–172.*

Williams, P. (2023). Chill skills: Calming my emotional child with ADHD. *ADDitude*. URL: <https://www.additudemag.com/chill-skills-calming-my-emotional-adhd-child/>(accessed 04.01.2023).

Wagner, D. D., Altman, M., Boswell, R. G., Kelley, W. K. & Heatherton, T. F. (2013). Self-regulatory depletion enhances neural responses to rewards and impairs top-down control. *Psychological Science. Vol. 24. PP. 2262–2271.*

REFERENCES

Bekh, V. ta in. (2019). *Osobystist u vyri planetarnoho svitu: monohrafiia* [Personality in the whirlpool of the planetary world: a monograph]. Kn. 1 / Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova; za nauk. red. V. P. Bekha; redkol.: V. P. Bekh (holova), Yu. V. Bekh (zast. holovy) [ta in.]. Kyiv: Interservis, 620 s. [in Ukrainian]

Pelekh, Yu. (2009). *Tsinnisno-smyslovyi kontsept profesiinoy pidhotovky maibutnoho pedahoha* [The value-semantic concept of professional training of the future teacher] / za red. M. B. Yevtukha. Rivne: Tetis, 400 s. [in Ukrainian]

Autism Speaks (2012). *What are the positive strategies for supporting behavior improvement?* URL: http://www.autismspeaks.org/sites/default/files/section_5.pdf.

Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. Vol. 50. pp. 248–287.

Baumeister, R. (2014). Self-regulation, ego depletion, and inhibition. *Neuropsychologia*. Vol. 65. PP. 313–319. doi:10.1016/j.neuropsychologia.2014.08.012

Baumeister, R. F. & Vohs, K. D. (2007). Self-regulation, ego depletion, and motivation. *Social and Personality Psychology Compass*. Vol. 1. PP. 115–128.

Brown, J. M., Miller, W. R. & Lawendowski, L. A. (1999). The Self-Regulation Questionnaire. In L. VandeCreek & T.L. Jackson (Eds.). *Innovations in clinical practice: A source book*. Vol. 17. PP. 281–289. Sarasota, FL, US: Professional Resource Press.

Carchedi, S. (2013). *Curriculum for teaching emotional self-regulation*. *School Social Work Net*. URL: <https://www.schoolsocialwork.net/curriculum-for-teaching-emotional-self-regulation/>

Connelly, M. (2012). *Self regulation*. *Change Management Coach*. URL: <https://www.change-management-coach.com/self-regulation.html>

Cuncic, A. (2018). *How to practice self-regulation*. *Very Well Mind*. URL: <https://www.verywellmind.com/how-you-can-practice-self-regulation-4163536>

Di Fabio, A. & Kenny, M. E. (2016). Promoting well-being. *The contribution of emotional intelligence*. *Frontiers in Psychology*. Vol. 7. PP. 75–98.

Mayer, J. D. & Salovey, P. (1997). What is motional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.). *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. New-York, US: Basic Books. PP. 3–31.

Razza, R. A., Bergen-Cico, D. & Raymond, K. (2013). Enhancing preschoolers' self-regulation via mindful yoga. *Journal of Child and Family Studies*. Vol. 24. PP. 372–385.

Skowron, E. A., Holmes, S. E. & Sabatelli, R. M. (2003). Deconstructing differentiation: Self regulation, interdependent relating, and well-being in adulthood. *Contemporary Family Therapy*. Vol. 25. PP. 111–129.

Smith-Donald, R., Raver, C. C., Hayes, T. & Richardson, B. (2007). Preliminary construct and concurrent validity of the Preschool Self-Regulation Assessment (PSRA) for field-based research. *Early Childhood Research Quarterly*. Vol. 22. PP. 173–187.

Thrive Place. (2013). What is self regulation and how to help a child to learn self regulation. *Day2Day Parenting*. URL: <http://day2dayparenting.com/help-child-learn-self-regulation/>

Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*. Vol. 41. PP. 64–70.

Verzeletti, C., Zammuner, V. L., Galli, C., Agnoli, S. & Duregger, C. (2016). Emotion regulation strategies and psychosocial well-being in adolescence. *Cogent Psychology*. Vol. 3. PP. 156–172.

Williams, P. (2023). Chill skills: Calming my emotional child with ADHD. *ADDitude*. URL: <https://www.additudemag.com/chill-skills-calming-my-emotional-adhd-child/>(accessed 04.01.2023).

Wagner, D. D., Altman, M., Boswell, R. G., Kelley, W. K. & Heatherton, T. F. (2013). Self-regulatory depletion enhances neural responses to rewards and impairs top-down control. *Psychological Science*. Vol. 24. PP. 2262–2271.

THE CONCEPT OF VALUE-MEANING SELF-REGULATION IN MODERN AXIO-PEDAGOGY

Vladyslav Pelekh

Ph.D. student at the Institute of Pedagogy of the
National Academy of Educational Sciences of Ukraine

ORCID: 0009-0004-4049-4567

e-mail: vladislavpelekh@gmail.com

Abstract. The article states that value-meaning self-regulation is directly related to the fullness of time. It exists over time as a paradigm of the attitude of individual elements or components of value-meaning self-regulation to the whole, which confirms certain relationships between these processes. Therefore, value-semantic self-regulation should be considered as given life only in a certain ratio of the whole and its elements. In this sense, the phenomenon of value-semantic self-regulation is not only a prerequisite for the development of axiocentrism, but also points to another quite important psychological and pedagogical concept, which is the value-semantic sphere of the individual.

It has been proven that the phenomenon of value-semantic self-regulation in its originality and uniqueness is understood with the help of the following categories in the fields of pedagogy and psychology: meaning, value, a goal, development, ideal sense. A complex category is meaning. It characterizes the relationships of the individual elements of value-meaning self-regulation to the whole, which largely affects the development of the value-meaning sphere of the individual. The disclosure of the category “meaning” in the pedagogical field should be carried out through the concept of: formation (as a general characteristics of the person’s life); significance (certainty of the meaning of individual elements (components of value-semantic self-regulation) for the whole, which are arisen on the basis of the interrelationships of the individual’s activity); value (as axio-possibilities aimed primarily at the future).

The phenomenon of value-meaning self-regulation was analyzed in the paradigm of three basic approaches: axiocentric, existential, and life-creating ones. It was determined that the value-semantic self-regulation is explained as a certain unique phenomenon, which quite clearly marks the approach to understanding the limits in life, it is determined by the limitations of the individual’s existence, the given spatial and temporal perspectives. It has been proven that the development of value-meaning self-regulation is only the beginning of the individual’s personal development, the sphere of his/her personality, the formation of his/her axiopsyché. It is the latter that should be considered as a prospective goal of personality formation, and value-meaning self-regulation is only the initial process of global personal development.

Keywords: value-meaning self-regulation, axiocentrism, value-meaning sphere of the individual, axio-possibilities.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2023 р.